

УДК 347.6

DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.150-155>

ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Шевчук Любомир*

*доцент кафедри права імені академіка УАН о. Івана Луцького, кандидат юридичних наук, ЗВО «Університет Короля Данила» (м.Івано-Франківськ, Україна) ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9174-6563>

Статтю присвячено шлюбним відносинам в період повномасштабної війни в Україні, які переживають значні зміни та стикаються з безпрецедентними викликами, включаючи фізичну розлуку, фінансові труднощі та психоемоційне напруження.

Мільйони українців виїхали за кордон або перемістилися в межах країни, а багато чоловіків та жінок пішли захищати державу. Це призводить до стосунків на відстані, що вимагає додаткових зусиль для підтримки зв'язку та довіри. Значною мірою негативного сплеску для сім'ї власне внесли і старі проблеми, які певною мірою були невіршені, але в кінцевому результаті принесли далеко необдумані наслідки. Особливо важко складаються відносини в молодих сім'ях, які ще повністю не перевірені часом, життєвими випробовуваннями звичайного пересічного життя.

Вкрай негативно це торкається сімей де є неповнолітні чи малолітні діти, яким в силу обставин доводиться бути учасниками почутих чи побачених на власні очі всього негативізму атмосфери війни із засобів масової інформації, чи безпосередньо в самій сім'ї.

Постійний стрес, тривога за близьких, втрати та невизначеність майбутнього негативно впливають на психологічний стан обох партнерів, що може спричиняти конфлікти та сварки. Через мобілізацію або вимушену еміграцію одного з партнерів, інший бере на себе нові обов'язки, що призводить до перерозподілу традиційних сімейних ролей та необхідності адаптації. Виїзд багатьох українців за кордон ускладнює юридичні аспекти шлюбно-сімейних відносин, зокрема процедури розлучення, визначення опіки над дітьми та майнові спори. Потрібно розуміти, що це далеко не всі аспекти, що так, чи інакше приносять в сім'ю холод у відносинах, розчарування у завтрашньому дні.

Ключові слова: шлюбні відносини, сім'я, стрес, мобілізація, еміграція, війна.

© Шевчук Л., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Шевчук Л. Шлюбні відносини у період війни в Україні. *Art of Justice*. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2025. Вип. 1(32). С. 150-155. DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.150-155>

Постановка проблеми

Шлюбні відносини, сім'я, діти це власне ті цінності та орієнтир збереження майбутнього кожної нації, держави. Попри те, що в умовах війни сім'я набуває особливого значення, як ключовий інститут підтримки, захисту та збереження людського потенціалу соціуму, екстремальні умови воєнного часу кардинально змінюють звичний уклад, функції та динаміку шлюбних відносин.

Є ряд проблем, які відіграють важливу роль між партнерами в період війни. Це для прикладу психоемоційна криза, як постійний стрес, загроза життю, втрати та травматичний досвід, які впливають на психологічний стан подружжя, їхню здатність до комунікації, взаємної підтримки та збереження стосунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематикою та питаннями шлюбних відносин, сім'ї у період війни в Україні в своїх наукових дослідженнях займалися Л.І.Слюсар, І.А.Ясточкіна, Л.В. Грицишина, Шинкаренко І. і інші науковці.

Мета

Безпрецедентність та наглість вторгнення росії на територію України, як незалежної держави, спричинило в суспільстві сукупність факторів, які мають пагубний вплив на інститут сім'ї, подружніх відносин. А тому, основна мета дослідження полягає у комплексному аналізі та розумінні того, як ці негативні виклики та стрес, спричинені повномасштабним вторгненням, впливають на інститут сім'ї, динаміку стосунків між подружжям, а також на демографічну ситуацію в країні в цілому. Які важелі повинна задіяти держава, щоб соціально забезпечити подружжя, сім'ї, від негативного впливу війни.

Виклад основного матеріалу дослідження

З моменту вторгнення росії на Україну, яке принесло із собою катастрофічно негативні фактори впливу на суспільство, інститут сім'ї, зі всіма його цінностями передбачений Конституцією України, неабияк відчув на собі тягар прийдешніх змін, виклики, які суттєво змусили редагувати внутрішню атмосферу шлюбних відносин під сьогодення. Війна є потужним стрес-фактором, що випробовує на міцність навіть найстійкіші пари. Вона спричинила серйозні випробування, що часто призводить до загострення існуючих проблем або виникнення нових.

Шлюбні відносини в Україні в період повномасштабної війни зазнали значних трансформацій. Соціологи та державні установи фіксують різновекторні зміни: з одного боку, спостерігається збільшення кількості шлюбів як реакція на невизначеність і бажання формалізувати стосунки, з іншого – зростає число розлучень через стрес, розлуку та зміну соціальних ролей.

Доволі важливим компонентом впливу на відносини між подружжям є фізична розлука та певною мірою зміна ролей в сім'ї. Мільйони українських сімей вимушено розділені (через міграцію, військову службу, полон, зникнення безвісти). Зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (батьки яких загинули, перебувають у полоні, примусово депортовані, невідомо де знаходяться тощо) є одним із найтяжчих наслідків війни (Слюсар, 2023). В Україні налічується 4,9 млн. внутрішньо переміщених осіб, 3,6 млн. з них стали переселенцями після 24 лютого 2022 року (Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей до краю прірви — ЮНІСЕФ, 2023).

Окремий фактор впливу мають і певні правові колізії та соціальні наслідки. Збільшення кількості, як шлюбів (через спрощення процедури та бажання невизначеності), так і розлучень, а також транскордонний характер багатьох сімейних відносин створює нові правові проблеми (поділ майна, опіка над дітьми, аліменти, спадкові питання), що вимагають оперативного вирішення та вдосконалення державної сімейної політики (Гретченко, 2023).

Доволі часто виникають конфлікти ситуації в сім'ї після повернення учасників бойових дій додому. В більшості випадків такі громадяни повертаються з посттравматичним стресовим розладом, що створює величезне навантаження на партнера, який залишався в тилу. Бойовий досвід залишає глибокий слід на психологічному стані навіть найстійкіших людей, і без комплексного відновлення психологічного здоров'я, період відновлення може тривати роками або взагалі залишитися незавершеним ніколи. Втома від війни, постійна тривога та емоційне виснаження обох партнерів стають причинами конфліктів, що в підсумку нерідко приводить до розлучень (Орловська, 2020).

Наша держава в правовому полі збагатилась ще одним нормативно-правовим актом – Законом України про медіацію¹, який був прийнятий в 2021 році, завдяки якому сторони конфлікту можуть погодити свої непорозуміння в досудовому порядку. На нашу думку це є дійсно досить обдуманий крок. Адже, судовий розгляд, як показує практика обставинно ставить одну із сторін в програшну ситуацію, чим саме вимушено обриває напрацьованість стосунків.

Доречно згадати також Сімейний кодекс України², який регулює питання режиму окремого проживання подружжя, завдяки якому сторони проживають окремо, але подружжя при цьому не припиняє прав та обов'язків, які мають в шлюбі, і правові наслідки якого не є пагубними для подружжя.

Особливої уваги потребують сім'ї з дітьми. Діти страждають від сильного стресу, страху, тривоги та депресії через війну, втрату звичного оточення та розлуку з батьками. У мільйонів дітей були вкрадені святкування днів народження, шкільні спогади, час з друзями та родиною. Вони втратили домівки, школи та дитячі майданчики. Навчання здійснюється в режимі онлайн, що як показує практика не завжди є ефективним і не може замінити повноцінне соціальне середовище. Дитина повинна розвиватися в атмосфері соціального життя, спілкування з іншими дітьми. А ця відсутність створює для дитини депресивний настрій. Набуває проблема виховання дитини в тимчасово неповній, т. зв. дистанційній родині (це стосується і родин, у яких матері виїхали за кордон з дітьми, а чоловіки залишилися в Україні, і сімей, які живуть в Україні, батьки яких воюють) (Алексеев, 2024).

Важливо, щоб подружжя по при всь негаразди могло навчитися спершу вміти прощати і розуміти один одного, підтримувати зв'язок з партнером, знаходити спільну мову і надсилати щоденні повідомлення при певних розлуках, особливо коли один із партнерів на війні чи за кордоном. Хвалити партнера та підтримувати його гарний настрій. Створювати відчуття реалізму, ділячись повсякденними подіями та знаходячи спільні справи за допомогою відеодзвінків. Мріяти про майбутнє разом з партнером. Переключити свою увагу на саморозвиток і заняття, які подобаються, щоб позбутися негативних думок про розлуку (День сім'ї в Україні: як війна та розлука вплинула на українські родини?, 2023).

Надзвичайно жахлива картина з фактів смертності дітей в Україні під час війни. Станом на листопад 2025 року, за офіційними даними Офісу Генерального прокурора України, загинуло 664 дитини, а понад 2214 отримали поранення. Ці цифри не просто статистика – вони відображають розбиті сім'ї, перервані життя та глибокий біль нації, яка бореться за своє майбутнє. Порівняння у масштабі з іншими війнами. У Сирії за 10 років загинуло близько 30 тисяч дітей, за даними UNICEF. В Україні за 3 роки – 664, але з урахуванням непідконтрольних територій цифра може бути ближчою до 1000. Це робить конфлікт одним з найжорстокіших щодо цивільних втрат. (Скільки дітей загинуло в Україні через війну: актуальна статистика 2025 року, 2025).

Економічна нестабільність неабияк впливає на шлюбні відносини. Втрата роботи, бізнесу або житла (житлової площі) призводить до зростання масштабів бідності в українських сім'ях, особливо з дітьми. Необхідність виживати в умовах обмежених ресурсів посилює фінансові суперечки та конфлікти всередині пари. Для прикладу рівень бідності в Україні від початку війни зріс майже удвічі. Наразі він становить до 37%, про це заявив

¹ Закон України про медіацію від 15.12.2021

² Сімейний кодекс України від 10.01.2002

голова фінансового комітету Верховної Ради Данило Гетьманцев (Рівень бідності в Україні за час війни зріс вдвічі, 2025).

Вразливими залишаються українські жінки та діти, які живуть за кордоном. Держава повинна підтримувати тісну співпрацю із закордонними організаціями щодо соціального забезпечення. Транскордонне співробітництво є важливим елементом міжнародних відносин та регіонального розвитку, спрямованим на посилення співпраці між прикордонними регіонами різних держав. Воно включає економічну, соціальну, культурну та екологічну співпрацю, яка сприяє розвитку місцевих громад, підвищенню рівня життя населення та зміцненню добросусідських відносин (Муховоз, 2024).

Висновки

Аналізуючи вище викладений матеріал, слід сказати, що особливої уваги попри всі критично важливі аспекти сьогодення, інститут сім'ї потребує збереження в повному природному та соціальному розумінні. Адже війна фактично змінила всі аспекти життя українців. Головна проблематика зосереджена на випробуванні стійкості сімейного зв'язку під тиском фізичної розлуки, загострення психоемоційного напруження, необхідності швидкої адаптації до зміни сімейних ролей та збільшення кількості розлучень, як наслідку цих кризових факторів. Важливе значення має комплексна державна сімейна політика та психологічна підтримка сімей, спрямована на зміцнення інституту сім'ї та забезпечення належних умов для виховання дітей. А тому ми поділяємо думку, що увагу потрібно акумулювати на законотворчому рівні, де соціальний зміст повинен бути стержнем забезпечення людських ресурсів. Адже, власне це буде поживаленням в площині соціального вектора і в свою чергу стане оптимістичним кроком довіри до політики держави, що зрозуміло стверджує Україну, як правову державу, особливо в період війни (Кімаковська).

Перспективи подальших наукових розвідок

Питання перспективи дослідження шлюбних відносин завжди залишатиметься актуальним, а особливо коли вони повинні проявити свою стійкість до виживання та подальшого розвитку в режимі турбулентності, в режимі стресовості та психологічних травм. Адже розуміємо, що сім'я це власне є майбутнє кожної нації, держави. Конституція України¹ акцентує увагу на питаннях шлюбу, сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, про те, що вони охороняються державою. Але чи дійсно, держава всебічно і належно проводить цей процес? На наше глибоке переконання це питання є глибоко дискусійним і підлягає не одному науковому дослідженню.

Список використаних джерел

1. Слюсар Л.І. Українська сім'я в умовах війни. Демографія та соціальна економіка. (2023) № 2 (52). С. 3-20.
2. Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей до краю прірви — ЮНІСЕФ, 2023 URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef> (дата звернення 18.11.2025).
3. Орловська О.А. Посттравматичний стресовий розлад учасника бойових дій та сімейна адаптація. Соціальна психологія. Юридична психологія. 2020, №15. С. 251-254.
4. Висоткіна А. Давній Галич. Скільки дітей загинуло в Україні через війну: актуальна статистика 2025 року. 2025. URL: <https://davniyhalych.com.ua/skilky-ditej-zagynulo-v-ukrayini-cherez-vijnu-aktualna-statystyka-2025-roku/> (дата звернення 18.11.2025).

¹ Конституція України від 28.06.1996

5. Гетманцев. Рівень бідності в Україні за час війни зріс вдвічі 2025. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/bidnist-v-ukrajini-v-radi-zrobili-nevtishnu-zayavu-13071909.html> (дата звернення 18.11.2025).
6. Гретченко Л. Сімейні та спадкові відносини під час війни: актуальна практика. 2023. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/simeini-ta-spadkovi-vidnosini-pid-cas-viini-aktualna-praktika> (дата звернення 18.11.2025).
7. Алексеев О.В. Соціально-правові проблеми суб'єктів сімейних відносин в Україні під час війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С.102-104.
8. Кімаковська В. Соціально-правові проблеми сучасного суспільства в умовах воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/54.pdf> (дата звернення 08.12.2025).
9. День сім'ї в Україні: як війна та розлука вплинула на українські родини? 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2208/family-day-in-ukraine-how-has-war-and-separation-affected-ukrainian-families?srltid=AfmBOopcML8mONdyFSdN-tIG7abEfr6lj5g1zpPswRqF5MyNB-m-j-1B#perezivannya-ukrainskix-zinok> (дата звернення 08.12.2025).
10. Муховоз О. Правове регулювання транскордонного співробітництва в Україні, 2024. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/9427> (дата звернення 08.12.2025).

References

1. Sliusar, Ly.I. (2023). *Ukrainska simia v umovakh viiny. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika [Ukrainian family in wartime. Demography and social economy]*, 2 (52). S. 3-20. [in Ukrainian].
2. Viina v Ukraini shtovkhaie tsile pokolinnia ditei do kraiu prirvy — YuNISEF, 2023. [The war in Ukraine is pushing an entire generation of children to the brink of disaster-UNICEF]. Retrieved from: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef> [in Ukrainian].
3. Orlovska, O.A. (2020). Posttravmatychnyi stresovyi rozlad uchasnyka boiovykh dii ta simeina adaptatsiia. [Post-traumatic stress disorder of a combat participant and family adaptation]. *Sotsialna psykholohiia. Yurydychna psykholohiia*, 15, 251-254.. [in Ukrainian].
4. Vysotkina, A. (2025). Davnii Halych. Skilky ditei zahynulo v Ukraini cherez viinu: aktualna statystyka 2025 roku [Davnii Halych. How many children died in Ukrainebecause of the war: current statistics for 2025]. Retrieved from: <https://davniihalych.com.ua/skilky-ditej-zagynulo-v-ukrayini-cherez-vijnu-aktualna-statystyka-2025-roku/> [in Ukrainian].
5. Hetmantsev (2025). Riven bidnosti v Ukraini za chas viiny zris vdvichi [The poverty level in Ukraine doubled during the war]. Retrieved from: <https://www.unian.ua/economics/finance/bidnist-v-ukrajini-v-radi-zrobili-nevtishnu-zayavu-13071909.html> [in Ukrainian].
6. Hretchenko, L. (2023). Simeini ta spadkovi vidnosyny pid chas viiny: aktualna praktyka. [Family and inheritance relations during war: current practice]. Retrieved from: <https://www.hsa.org.ua/blog/simeini-ta-spadkovi-vidnosini-pid-cas-viini-aktualna-praktika> [in Ukrainian].
7. Aliksieiev, O.V. (2024). Sotsialno-pravovi problemy subiektiv simeinykh vidnosyn v Ukraini pid chas viiny [Socio-legal problems of subjects of family relations in Ukraine during the war]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 4,102-104. [in Ukrainian].
8. Kimakovska V. Sotsialno-pravovi problemy suchasnoho suspilstva v umovakh voiennoho stanu [Socio-legal problems of modern society under martial law]. Retrieved from: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/54.pdf> [in Ukrainian].
9. Den simi v Ukraini: yak viy na ta rozluка vplynula na ukraïnski rodyny? (2023) [Family Day in Ukraine: How has war and separation affected Ukrainian families?] Retrieved from: <https://visitukraine.today/uk/blog/2208/family-day-in-ukraine-how-has-war-and-separation-affected-ukrainian-families?srltid=AfmBOopcML8mONdyFSdN-tIG7abEfr6lj5g1zpPswRqF5MyNB-m-j-1B#perezivannya-ukrainskix-zinok> [in Ukrainian].
10. Mukhovoz, O. (2024). Pravove rehuliuвання transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukraini [Legal regulation of cross-border cooperation in Ukraine]. Retrieved from: <https://consultant.net.ua/consultant-article/9427> [in Ukrainian].

MARITAL RELATIONS DURING THE WAR IN UKRAINE

Lyubomyr Shevchuk *

**Associate Professor of the Department of Law named after Academician of the Ukrainian Academy of Sciences Fr. Ivan Lutsko, PhD in Law, Associate Professor, King Danylo University, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The article is devoted to marital relations during the period of full-scale war in Ukraine, which are experiencing significant changes and facing unprecedented challenges, including physical separation, financial difficulties and psycho-emotional stress. Millions of Ukrainians have left abroad or moved within the country, and many men and women have gone to defend the state. This leads to long-distance relationships, which require additional efforts to maintain communication and trust. A significant negative surge for the family was actually brought by old problems, which were to some extent unresolved, but ultimately brought far from thoughtless consequences. Relationships in young families, which have not yet been fully tested by time, by the life trials of ordinary ordinary life, are especially difficult. This has an extremely negative impact on families with minors or young children, who, due to circumstances, have to be participants in all the negativity of the war atmosphere heard or seen with their own eyes from the media, or directly in the family itself. Constant stress, anxiety for loved ones, losses and uncertainty about the future negatively affect the psychological state of both partners, which can cause conflicts and quarrels. Due to mobilization or forced emigration of one of the partners, the other takes on new responsibilities, which leads to a redistribution of traditional family roles and the need for adaptation. The departure of many Ukrainians abroad complicates the legal aspects of marital and family relations, in particular divorce procedures, determining child custody and property disputes. It is necessary to understand that these are far from all the aspects that, one way or another, bring coldness to the family in relations, disappointment in the future..

Key words: marital relations, family, stress, mobilization, emigration, war.

Дата першого надходження статті до видання: 07.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 10.02.2026